

6. Шевчук В.М. Сучасні проблеми дослідження криміналістичних інновацій: поняття, властивості та суттєві ознаки. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 21. С. 25–45. DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_02.
7. Криміналістика. В 3 т. Т. 1. История, общая и частные теории / под ред. Р.С. Белкина, В.Г. Коломацкого, И.М. Лузгина. М.: Акад. МВД России, 1995. 280 с.
8. Тіщенко В.В., Барцицька А.А. Сучасні тенденції розвитку понятійно-категоріального апарату криміналістики. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 404–412.
9. Воробей О.В., Мельников І.М., Волошин О.Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів. Навчально-методичний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 304 с.
10. Воробей О.В., Кофанов А.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів: навч. посіб. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2011. 312 с.
11. Гонгало С.Й. Судова техніко-криміналістична експертиза документів: сучасні можливості дослідження та перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2013. 21 с.
12. Янкович Г.М. Дослідження документів, що посвідчують особу, та інших документів, які містять елементи високотехнологічного захисту. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. № 65. С. 423–431.

УДК 343.985:351.97

БОГДАНОВ Є. А.

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ, ВЕРСІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті до типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування віднесено: наявна інформація, як про подію кримінального правопорушення, так і про особу, яка його вчинила (є сприятливою, спрямована на процесуальне закріплення наявних доказів про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення); недостатність інформації щодо її джерела, виду і об'єму, дією принципу раптовості при розслідуванні. Також виникала необхідність у додатковій перевірці даних, які містилися в матеріалах кримінального провадження, з метою виявлення ознак інших кримінальних правопорушень (ускладнена). Виділено типові загальні слідчі версії щодо усієї події кримінального правопорушення, а також встановлено, що окремі версії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення можуть стосуватися способів підготовки, вчинення та приховування цих кримінальних правопорушень, особи злочинця, його мотиву, мети, зв'язку з вчиненням інших кримінальних правопорушень.

Ключові слова: пенсія, пенсійне забезпечення, розслідування, ситуація, версія.

В статье к типичным следственным ситуациям начального этапа расследования отнесены: имеющаяся информация, как о происшествии уголовного правонарушения, так и о лице, его совершившем (благоприятная, направленная на процессуальное закрепление имеющихся доказательств о причастности лица к совершению уголовного правонарушения); недостаточность информации относительно ее источника, вида и объема, действие принципа внезапности при расследовании. Также возникла необходимость в дополнительной проверке данных, содержащихся в материалах уголовного производства, с целью выявления признаков других

уголовных правонарушений (усложнена). Выделены типичные общие следственные версии по всему происшествию уголовного правонарушения, а также установлено, что отдельные версии при расследовании уголовных правонарушений в сфере пенсионного обеспечения могут касаться способов подготовки, совершения и сокрытия этих уголовных правонарушений, личности преступника, его цели, цели, связи. с совершением других уголовных правонарушений.

Ключевые слова: пенсия, пенсионное обеспечение, расследование, ситуация, версия.

The article includes typical investigative situations of the initial stage of the investigation: available information on both the event of the criminal offense and the person who committed it (is favorable, aimed at consolidating the available evidence of involvement in the commission of a criminal offense); lack of information about its source, type and scope, the effect of the principle of suddenness in the investigation. There was also a need for additional verification of the data contained in the materials of the criminal proceedings, in order to identify signs of other criminal offenses (complicated). Typical general investigative versions of the whole event of a criminal offense are highlighted, and it is established that some versions in the investigation of criminal offenses in the field of pensions may relate to ways of preparing, committing and concealing these criminal offenses, the identity of the offender, motive, purpose, connection with the commission of other criminal offenses.

Key words: pension, pension provision, investigation, situation, version.

Одним із важливих елементів розслідування будь-якого кримінального правопорушення є типові слідчі ситуації, тому їх дослідженню завжди приділяється пильна увага – як при дослідженні загальнотеоретичних питань криміналістики, так і при формуванні окремих методик розслідування. Адже це складна система взаємозв'язків, яка утворює ту конкретну обстановку, в якій працює слідчий та інші суб'єкти, що беруть участь у кримінальному провадженні. Як слушно зауважує Р. Л. Степанюк, оскільки раціональний вибір тактики розслідування, як способу поведінки слідчого залежить від конкретної ситуації, то і формування якісних криміналістичних рекомендацій має будуватися з урахуванням ситуаційного підходу [1, с. 110].

Формування типових слідчих ситуацій досудового розслідування кримінальних правопорушень відбуваються на основі вивчення матеріалів правозастосовної практики. Першим, поняття слідчої ситуації запропонував О. Н. Колесниченко. «Слідча ситуація – на його думку – це певне становище у розслідуванні злочину, що характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу й виникаючими у зв'язку з цим конкретними завданнями його збирання і перевірки» [2, с. 214]. А. М. Васильєв зазначив, що слідча ситуація – це вихідні дані, що є в наявності на початковому етапі розслідування, тобто в той період, коли ще не відомо, який саме злочин вчинено, а діяти необхідно оперативно, «по гарячих слідах» [3, с. 33]. В. Г. Колмацький констатував, що слідча ситуація – це сукупність умов, в яких здійснюється розслідування та визначається його стан на даний момент. Вона є тактичним засобом організації роботи слідчого під час розслідування кримінального правопорушення та акцентує увагу на дослідженні питання аналізу (вивчення змісту обумовлюючих її чинників з метою прийняття тактичного рішення та вибору варіанта методики розслідування, що забезпечує швидке і повне розслідування кримінального правопорушення) та оцінки слідчої ситуації [4, с. 337–346]. Дещо схожої позиції дотримувався М. В. Салтєвський, який зазначив, що з одного боку, слідча ситуація – це об'єктивна реальність (матеріальні та ідеальні джерела), а з іншого – система, що пізнається в процесі досудового розслідування кримінального правопорушення суб'єктом доказування. Відповідно, слідча ситуація в пізнавальному аспекті – це категорія, що оцінюється, а в інформаційному – сукупність матеріальних та ідеальних джерел, які виникають на конкретному етапі досудового розслідування кримінального правопорушення [5, с. 87].

Зміст кожної слідчої ситуації відображається через різнопланову інформацію – доказову, орієнтовну, або їх поєднання. Тому характер слідчої ситуації визначається саме через інформаційну сутність певного комплексу взаємопов'язаних між собою матеріальних та ідеальних відображень, які причино обумовлені конкретними діями певних осіб, які є учасниками чи очевидцями певної події кримінального правопорушення. Тому, ми можемо стверджувати, що не існує ситуації без відображення і, відповідно, без інформації про причини та шляхи її виникнення.

Типологія слідчих ситуацій, являє собою систему типових слідчих ситуацій і розглядається в криміналістичній методиці як науково розроблена і практично апробована модель, побудована на узагальненні оптимальної множини однорідних конкретних ситуацій [6, с. 100]. Не дарма, вчені-криміналісти типову слідчу ситуацію визначають як «...сукупність умов, у яких на даний момент здійснюється досудове розслідування кримінального правопорушення» [7, с. 630]. Типологізації слідчих ситуацій та розробка відповідних алгоритмів дій допомагають слідчим (особливо молодим та малодосвідченим) не розгубитись в складній ситуації, яка може виникнути, зокрема, під час проведення слідчих (розшукових) дій (СРД) та чітко діяти відповідно до теоретично розроблених та перевірених практикою методичних рекомендацій.

А. Ф. Волобуєв, наголошує, що саме типові слідчі ситуації відіграють ключову роль при формуванні практичних рекомендацій в кожній методиці досудового розслідування кримінальних правопорушень [8, с. 28–29]. Однак, не лише знання певних алгоритмів дій, є запорукою успішного досудового розслідування. Необхідно провести ще аналіз та надати правильну оцінку слідчої ситуації. Оскільки від цих факторів в подальшому буде залежати вірність спланованих методичних прийомів та вибір прийняття правильних тактичних рішень. С. В. Великанов у своєму дисертаційному дослідженні вдало зазначив: «...діяльність слідчого з оцінки слідчої ситуації та прийняття тактичного рішення, являє собою аналітичний процес, порівняння конкретної слідчої ситуації, яка склалась на місці кримінального правопорушення, з типовою. Якщо ці ситуації виявляться однотипними, то запропонований алгоритм із вирішення типової слідчої ситуації може бути використаний, для конкретної ситуації» [6, с. 95].

Перехід ситуації від однієї якості в іншу залежить від змісту елементів, які і визначають її структуру. Оскільки дані елементи між собою взаємопов'язані, зміна навіть одного з них може суттєвим чином відобразитись на її характеристиці в цілому. В одних випадках, коли інформаційна сутність елементів зменшується, вона буде характеризуватися більшою невизначеністю, а, відповідно, і складністю для вирішення. В інших випадках, коли дані, що надходять від змісту елементів, забезпечують більш оптимальні шляхи досягнення істини, то для них характерна конкретність та простота рішення. Слідча ситуація має індивідуальний характер в кожній справі, оскільки формується в результаті поєднання різноманітних компонентів на кожному етапі проведення досудового розслідування. Враховуючи складність та багатокomпонентність структури слідчої ситуації, різний вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів, постійну динамічність даного процесу маємо величезну кількість варіантів слідчої ситуації. Звичайно типізація всіх слідчих ситуацій неможлива, але ми наведемо найбільш поширені класифікації, критерієм розподілу яких є різноманітні підстави. Так, В. П. Бахін і Р. С. Белкін однаково класифікують слідчі ситуації на: 1) сприятливі і несприятливі; 2) безконфліктні і конфліктні; 3) початкові, проміжні і кінцеві; 4) типові і специфічні. Крім того, на нашу думку, важливим є поділ слідчих ситуацій залежності від етапу досудового розслідування. На основі цього критерію, наприклад, В. Ю. Шепітько визначає слідчі ситуації на стадії виявлення кримінального правопорушення, тобто початковий етап досудового розслідування [7, с. 366].

Узагальнення кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні, дали підстави для виділення таких типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, коли:

- 1) відомості про кримінальне правопорушення отримані з повідомлення та матеріалів контролюючих органів за результатами перевірки пенсійних справ;
- 2) відомості про кримінальне правопорушення отримані із заяви (повідомлення) громадян, зокрема викривачів;
- 3) відомості про кримінальне правопорушення (або таке, що готується) отримані в результаті самостійного виявлення працівником правоохоронного органу;
- 4) відомості про кримінальне правопорушення отримані з матеріалів інших правоохоронних органів (вони надходять, якщо підслідність не належить органам досудового розслідування, які розпочали кримінальне провадження).

У будь-якому випадку необхідно терміново надати оцінку отриманій інформації, вжити заходів для її перевірки та прийняття обґрунтованого законного рішення. Правильна оцінка слідчої ситуації на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні допомагає слідчому: а) висунути низку версій; б) зібрати криміналістично значущу інформацію про кримінальне правопорушення та кого його учасників; в) своєчасно провести СРД; г) організувати належну взаємодію сил та засобів поліції; г) правильно спланувати та організувати розслідування в цілому.

Алгоритм (програма) – це однозначний послідовний опис (пропозиція, інструкція, правило, рецепт), механічно виконуваного крок за кроком одноманітного завдання, що спирається на кінцеві численні правила вирішення будь-якого конкретного завдання із будь-якого класу завдань певного типу, а його складання прийнято називати програмуванням [8].

На думку науковців, яка підтверджується матеріалами слідчої практики, сформувався метод моделювання ситуацій, який настільки універсальний, що охоплює різні рівні пізнання й дозволяє здійснити зв'язок між емпіричним і раціональним, та є найбільш оптимальним засобом пізнання і вирішення ситуації та алгоритмізації (програмування), який використовується, головним чином, у методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Як показало наше дослідження, після початку досудового розслідування, процес розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні будувався з урахуванням об'єму інформації про подію кримінального правопорушення та особу злочинця [9].

Перша слідча ситуація характеризувалась наявністю певної інформації, як про подію кримінального правопорушення, так і про службову особу, яка його вчинила. Направлені в орган розслідування матеріали свідчили про злочинну подію і дозволяли слідчому прийняти вмотивоване рішення щодо збирання та процесуального закріплення наявних доказів про причетність особи до вчинення цього кримінального правопорушення (встановлення конкретних обставин події, їх дослідження з метою отримання достовірної інформації).

Друга слідча ситуація відзначалась певною складністю, оскільки її зміст в значній мірі характеризувався джерелом, видом і об'ємом отриманої інформації, ступенем можливості використання фактора раптовості. Також виникала необхідність у додатковій перевірці даних, які містилися в матеріалах кримінального провадження з метою виявлення ознак інших кримінальних правопорушень.

На основі узагальнення слідчо-оперативної практики, пропонуємо типову програму діяльності слідчого на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні, відповідно до першої слідчої ситуації, яка, як вказали респонденти, найчастіше виникала під час розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії:

1) проаналізувати наявні матеріали, направлені контролюючими державними органами за фактом перевірки, ревізії;

2) вилучити на підставі ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів:

– пенсійні справи;

– документи, які визначають правове становище суб'єкта службової діяльності, або суб'єкта з надання публічних послуг (установчі, реєстраційні та дозвольні);

– документи бухгалтерського обліку й звітності (первинні – договірні та супутні їм документи та зведені облікові документи – облікові реєстри, бухгалтерські, податкові звіти та баланси) [10, с. 52; 11, с. 114];

– документи внутрішньогосподарського (управлінського) обліку (накази, розпорядження, доповідні записки і звіти внутрішнього контролю);

– документи фінансової звітності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів та нарахування пенсій тощо);

– штампи, печатки тощо;

Враховуючи різноманітність документів та речових доказів, в яких знайшли відображення ті чи інші обставини кримінального правопорушення, дані слідчі дії бажано проводити за участю спеціаліста в галузі бухгалтерського обліку [11, с. 116].

3) допитати в якості свідків осіб, які володіють інформацією про службову діяльність підозрюваного (ст. 65 КПК України);

4) провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (п. 9 ст. 224 КПК України);

5) провести обшуки за місцем роботи, проживання чи іншого володіння (ст. 234–236 КПК України);

6) провести негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 246–252 КПК України).

Як показало дослідження, найчастіше оперативно-розшуковими підрозділами за особистою участю слідчого та за його дорученням проводились такі негласні слідчі (розшукові) дії як: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК).

7) призначити судові експертизи (ст. 242–245 КПК).

При розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні, мали місце як традиційні, так і нетрадиційні експертизи. Значно частіше зустрічаються традиційні види експертиз, серед яких почеркознавчі (у 81,4% кримінальних проваджень), технічного дослідження документів (у 100% кримінальних проваджень), рідше провадилися комп'ютерні (у 12,3% кримінальних проваджень).

8) проаналізувати зібрані матеріали, вручити повідомлення про підозру (ст. 276–278 КПК України).

Узагальнюючи викладене, хочемо зазначити, що практичне значення для розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні, полягає в тому, що типізація слідчих ситуацій, навіть будучи незавершеною на теоретичному рівні, чинить значний вплив на зміст розслідування. Вона необхідна для напрацювання методів вирішення тих чи інших слідчих (тактичних) завдань, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії.

Друга група – слідчі ситуації, що виникають залежно від позиції підозрюваної особи, зокрема такі:

1) особа, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, повністю визнає свою провину, щиро кається та активно сприяє розслідуванню кримінального правопорушення (32 % вироків);

2) підозрюваний визнає факт надання службовій особі неправомірної вигоди, або факт отримання такої вигоди та частково свою вину посилаючись на певні факти (14,9 % вироків);

3) підозрюваний не визнає вчинення кримінального правопорушення та повністю заперечує свою вину (53,1 % вироків).

4) особа заперечує причетність до вчинення кримінального правопорушення та відмовляється від надання будь-яких показань.

Перша та друга слідча ситуація проста та сприятлива, де слідчий має достатньо корисної інформації. Корисна інформація – це та, важлива інформація, яка характеризує як кримінальне правопорушення в цілому, так і окремі його обставини, зокрема дані про особу злочинця. Основне завдання розслідування – закріплення та дослідження доказів від встановлених джерел, що забезпечується: обшуком місця вчинення кримінального правопорушення, місць таємного зберігання речових доказів й особистим обшуком; оглядом, зокрема, документів; допитом підозрюваного; допитом свідків (про час і місце вчинення кримінального правопорушення, про особу, яка вчинила; зверненням з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів (пенсійних справ), призначенням експертиз. Водночас, необхідно вирішити питання щодо обрання заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі й запобіжних заходів з метою запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню.

У третій та четвертій слідчій ситуації, небажання підозрюваного нести відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення переважає здоровий глузд і він всіяко намагається ввести слідство в оману, наводячи факти, які не знаходять свого підтвердження в ході досудового розслідування. Тому при контакті з підозрюваним насамперед необхідно: а) заспокоїти особу (якщо вона поводить себе агресивно) та встановити контакт для проведення подальшої розмови (допиту); б) не піддаватися на можливі провокації; в) роз'яснити про відповідальність за вчинення кримінального правопорушення; г) поінформувати підозрюваного про заходи забезпечення кримінального провадження (запобіжні заходи) які можуть застосовуватись до нього.

Основне завдання розслідування – доведення вини підозрюваного у вчиненому кримінальному правопорушенні. Найкраще це зробити шляхом проведення допиту, обшуку, огляду та призначенням експертиз.

Необхідно додати, що третя та четверта слідча ситуація відноситься до категорії «конфліктних». Власне в таких випадках і виникає необхідність тісної взаємодії слідчого з оперативними працівниками, оскільки, ефективність розслідування багато в чому залежить, від результатів отримання інформації оперативного характеру (таємної). Крім використання результатів проведення НСРД, програма слідчого повинна включати: додаткові (повторні) допити свідків, в тому числі допит свідків, на яких посилаються обвинувачені для підтвердження своїх показань; одночасний допит двох і більше осіб з метою виявлення суперечностей в їхніх показаннях; призначення експертиз.

Таким чином, слідчому необхідно протягом незначного проміжку часу, зібрати максимум ключових елементів слідчої ситуації, оцінити їх, та прийняти правильне тактичне рішення, адже, як було зазначено, своєчасна та якісна оцінка сприяє прийняттю оптимальних рішень, які впли-

вають на швидкість та ефективність проведення досудового розслідування. Проте, у разі зміни слідчої ситуації в процесі досудового розслідування, повинно бути відповідно скориговано і тактику проведення окремих СРД, адже саме від того, як слідчий визначиться з ситуацією, яка склалась, в тому чи іншому випадку, буде залежати подальший хід досудового розслідування.

Розглядаючи питання про типові версії розслідування, варто виходити із загальних положень криміналістики про систему слідчих версій, враховувати особливості висування типових версій у кримінальних провадженнях проти власності, та у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності пов'язаної з наданням публічних послуг, опиратися на типові обставини та слідчі ситуації, що характеризують процес розслідування даного кримінального правопорушення.

Основні версії визначають напрями розслідування та служать слідчому орієнтиром у його пізнавально-діалектичному процесі. Основна (істотна) ознака версії є її умовний, вірогідний характер, тобто кожна слідча версія має бути перевірена, без цього слідчий не може робити ніяких остаточних висновків. Гіпотеза, що міститься в слідчій версії, витікає з аналізу і узагальнення як фактичних даних про подію кримінального правопорушення, так і теоретичних відомостей, що складають коло спеціальних знань слідчого. На відміну від наукових гіпотез, версії в криміналістиці не мають на меті створення наукових теорій, а їх перевірка здійснюється у термін, встановлений для досудового розслідування [12, с. 30].

До загальних версій на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні, що є основою для висування конкретних версій, віднесені такі:

- а) мало місце кримінальне правопорушення у сфері пенсійного забезпечення в Україні;
- б) мала місце незлочинна подія;
- в) мало місце неправдиве повідомлення, зокрема, наклеп на адресу службової особи Пенсійного фонду

До конкретних, віднесені версії стосовно підозрюваного, його соціального стану, можливих зв'язків, місць зберігання засобів вчинення кримінального правопорушення та інших речових доказів, обставин, причин та умов за яких його було учинено й відповідних наслідків.

Отже, алгоритм дій слідчого під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні виглядає так: оцінка вихідної слідчої ситуації; висування слідчих версій, планування початку досудового розслідування; постановка тактичних завдань; планування та проведення окремих СРД та інших заходів для вирішенню поставлених задач.

Завершуючи, відмітимо, що нами було виокремлено лише найтипівіші слідчі ситуації. Безумовно, зазначений перелік не є вичерпним, й може змінюватись залежно від обставин, що підлягають встановленню та доказуванню у кримінальному провадженні. Інші слідчі ситуації частка яких складає 4,1 % не типові для кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні та не мають стійкої закономірності утворення і не можуть бути покладені в основу створення окремої методики досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Степанюк Р. Л. Ситуаційний підхід у формуванні методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України. *Право і безпека*. 2013. № 3. С. 110–115.
2. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза». Харьков: Б.и., 1967. 666 с.
3. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / [перепеч. с изд. 1978 г.]. М.: ЛексЭст, 2002. 72 с.
4. Криминалистика: учебник / под ред. Ю. Г. Корухова, В. Г. Коломацкого. Москва, 1984. 448 с.
5. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2-ч. Ч. 2. Х., Консул, 2001. 528 с.
6. Великанов С. В. Класифікація слідчих ситуацій в криміналістичній методиці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків. 2002. 218 с.
7. Белкин Р. С. Курс криминалистики: учеб. пособ. 3-е изд., доп. М., ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.
8. Волобуев А. Ф. Загальні положення криміналістичної методики: лекція. Х.: Ун-т внутр. справ, 1996. 36 с.

9. Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 682 с.
10. Протидія економічній злочинності: моногр. / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк, І. М. Зарецька, Едвард Картер, Річард Ворнер. Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 568 с.
11. Балонь А. Б. Методика розслідування злочинів, вчинених з використанням службового особою своїх повноважень: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 258 с.
12. Шепітько В. Ю. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. К., Концерн Видавничий Дім Ін Юре, 2004. 728 с.

УДК 343.985:351.74

ВАЦЮК В. О.

**ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕЗАКОННОГО ОБІГУ
ОТРУЙНИХ ЧИ СИЛЬНОДІЮЧИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ**

У статті з'ясовано, що під час розслідування незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих речовин виникає необхідність у залученні різних категорій, з метою використання їх пояснень і консультативної (технічної) допомоги при проведенні окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, фахового роз'яснення положень нормативно-правових актів, що визначають спеціальні правила поведіння з отруйними та сильнодіючими лікарськими засобами, ознайомлення з особливостями бухгалтерського обліку та складанням фінансової звітності у відповідній установі, підприємстві, організації, а також оцінювання змісту актів ревізії або іншої перевірки. Ще однією обов'язковою формою застосування спеціальних знань є залучення експерта для проведення судової експертизи, зокрема, експертизи матеріалів, речовин та виробів, судово-хімічної, фізико-хімічної; фармацевтичної; фармакологічної, судово-медичної. Розглянуто методику їх проведення, можливості, діагностичні та ідентифікаційні завдання й для кожного виду судової експертизи сформувано перелік орієнтовних питань експертам.

***Ключові слова:** лікарські засоби, незаконний обіг, досудове розслідування, слідчі (розшукові) дії, спеціальні знання, експертиза, експерт.*

В статье установлено, что при расследовании незаконного оборота ядовитых или сильнодействующих веществ возникает необходимость в привлечении различных категорий с целью использования их объяснений и консультативной (технической) помощи при проведении отдельных следственных (розыскных) и других процессуальных действий, профессионального разъяснения. положений нормативно-правовых актов, определяющих специальные правила обращения с ядовитыми и сильнодействующими лекарственными средствами, ознакомление с особенностями бухгалтерского учета и составлением финансовой отчетности в соответствующем учреждении, предприятии, организации, а также оценивание содержания актов ревизии или иной проверки. Еще одной обязательной формой применения специальных знаний является привлечение эксперта на проведение судебной экспертизы, в частности, экспертизы материалов, веществ и изделий, судебно-химической, физико-химической; фармацевтической; фармакологической, судебно-ме-